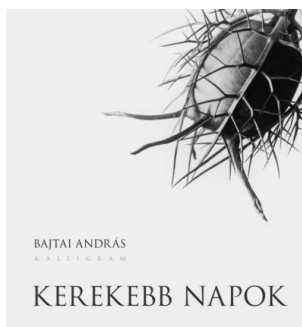

LAPIS JÓZSEF

A csodák ritmusai

BAJTAI ANDRÁS: KEREKEBB NAPOK

Kalligram Kiadó
Pozsony, 2014
88 oldal, 2000 Ft

”

Amikor elolvastam a *Kerekebb napok* költeményeit, az jutott az eszembe, hogy olyan ez a kötet, hogy Szerb Antalt azonomód lelkes szavakra ösztönöznél, egyszerre inspirálva és próbára téve kritikusi gondolkodásmódját. Nem azért, mint ha Bajtai András harmadik könyve hibátlan, vagy megjósolhatóan korszakos mű volna (erről egyébként sem mi vagyunk hivatottak véleményt alkotni), hanem amiatt, mert olyan alkotásokról van szó, amelyekben – a szerző művészetében érzésem szerint első ízben – a líra esszenciája mutatkozik meg, s a legjobb darabokban elektromos áramként lüktet a szellem.

A kötet mottójaként egy René Char-idézet olvasható (amely, mint azt a szerzővel folytatott beszélgetésből megtudhattuk, kevés híján a könyv címévé vált: *De a lassú élet titkát is szeretném megtudni – Bajtai Andrással Csutak Gabi beszélget*, Litera, 2015. február 2.): „Líra az elzárt hegyeknek.” A Parancs János fordította szövegrész eredeti kontextusáról nincs módom szót ejteni, ám ha elmerengünk a rövid, enigmatikus mondat lehetséges jelentésein az olvasott versek vonatkozásában, akkor különös belátásokra juthatunk. Hangsúlyos benne a „líra” kifejezés, amellyel a költészeti médium klasszikus, leginkább talán a 19. században erőteljessé váló alakzatát választja folytatható tradícióként, s ezzel többek között az ihletettség, organikusság, emelkedettség jegyeit is társítja a költői beszédhez. Az elzárt hegyeknek szóló líra kifejezés természetesen többféle implikációval bír: egyfelől benne van az „elefántcsonttorony” ezoterikus hagyománya, másfelől gondolhatunk arra is, hogy a mondatban leginkább olyan fontos az, hogy a hegyek címzettként jelennek meg, s amelyek így fölfoghatóak akár az olvasó allegóriájaként, de akár a költemények különös, idegen másikkal is kapcsolatba hozhatóak (amelyek/akik talán akkor a tünnek a leginkább idegennek, ha viszonylag problémátlanul feleltethetőek meg egy szerelmi reláció Te-jének...). A mottó jelentéskörében azonban lényeges elem az is, hogy ennek az elzártágnak

és titokzatosságnak megvan a maga tágassága, valamint fensége: a hatalmas térben tulajdonképpen bárki vendégként érezheti magát, meditálhat, és megtalálhatja a maga helyét ideig-óráig. Az, hogy Bajtai András tudatosan nemzetközi (s azokkal szorosabban rokon magyar irodalmi) lírapoétikákkal kísérel meg párbeszédbe lépni, s a költészetnek kevésbé a köznyelvvvel érintkező, aktualizáló vonulatára csatlakozik rá, szerényebben, de talán magabiztosabban lép be a művészet idejébe.

Bár én hajlamosabb vagyok a *Kerekebb napokat* az elmozdulás, s kevésbé a folytonosság köteteként olvasni, kétségtelen, hogy találhatóak benne olyan versek (vagy versrészletek) is, amelyek a *Betűember* (JAK+PRAE.HU, 2009) költészetnyelvét viszik tovább – ami talán gondot jelent, hogy nem különösebben invenciózus módon. Ilyen, tulajdonképpen üresben járó, a modort kímélő szövegek például *Buksza* és a *Panír*, melyek sajátossága, hogy olyan, inkább az izzadságos kreativitás, semmint a szubverzív invenció hatásával bíró nyelvi felépítmények, hogy a sorok – a technika és a modor miatt – akkor is közhelyként hatnak, ha biztosak vagyunk abban, hogy még soha nem találkozhattunk velük ezelőtt. (Ebben a véleményben csatlakozom két kiváló, értelmező igényű kritika belátásaihoz is: Balajthy Ágnes: *A kockázatvállalás szépségei*, Múút, 2015050; L. Varga Péter: *Érintkezések*, Alföld, 2014/12.) A legkülönösebb az, hogy ezek a szövegek nem önmagukban, hanem a mellettük álló, ihletettebb versek kontextusában hullanak ki egy képzeletbeli rostán. A *Buksza* statikus (verskezdő) részlete („A bepólyált arcú öregasszony / minden hetedik napon / kienged a bukszából. // Látni akarja, ahogyan / leszakadt csokornyakkendőmet / agyalágyult kisgyerekként / rángatom a porban, / toporzékolásommal / felzaklatva a napközis tábor.”) talán nem is önmagában tűnik fáradtnak, hanem azért húzódik kellemetlenül fintorra az olvasó ajka, mert például a közvetlenül utána következő (egyébként a kötetben nem is a legerősebbek közé tartozó) mű, az *Eljövétel* az alábbi lendületes kezdéssel nyit: „Nem kímélték. / A sötétség négykézláb, / megkötözve érkezett, / nyomában összetorlódtak / az érintetlen táj / puha lepedőárkai. // Csend volt. / Nap nem süttött még, / felszakadó lélegzet nem zavarta / a föld könnyelmű nyugalma. / Láttuk a boldogságot a köveken, / bátorosan szálait / szétfutóban.” Pedig poétikai szempontból, mint látjuk, egymástól nem túlságosan távoli eljárásokkal van dolgunk, a különbséget nem pusztán technikai szinten ragadhatjuk meg. Mégis mutatkozik eltérés ugyanakkor például a tekintetben, hogy míg az előbbi versekben a megszólaló én íródik bele különféle bizarr, dezantropomorfizáló szituációkba, s a humán karakter lebontása történik meg bennük, addig a második típusúakban erőteljes megszemélyesítéseket, prosopopeákat észlelünk, amelyek részint a természeti létezők antropomorf (emberi, vagy az ember körüli környezethez kötődő) jegyekkel történő kontaminációját jelentik, gyakorta az avantgárd – szürrealista, expresszionista – képzalkotást idéző módon (egy másik költemény – a *Pavane* – például: „remények állatkertje”, „a beszéd sikátorai”, „a hangom, foszlott kötél”). Ez maga a retorikai metamorfózis (érdemes megjegyezni, hogy az átváltozás egyébként sem áll távol ettől a költészettől, a lírai én közvetlen átalakulásával találkozunk *A madár* című versben).

A hagyományból több olyan szövegkorpuszt is említhetnénk, amellyel valamilyen szempontból rokonítható Bajtai újabb írásművészete; én ezúttal egy olyan szerzőt mondanék, akit úgy tekintek a világirodalomba tartozónak, hogy először rendre a magyar irodalmi kánon részeként találkozunk vele. Bajtai szövegeinek modalitása, képzalkotása (a korai) József Attilához is kapcsolódik, mindenekelőtt a később *A bőr alatt halovány árnyék* címet kapó, „Egy átlátszó oroslán él fekete falak között...” kezdetű, paradigmaticusnak is nevezhető (1927-es)

szöveghez. Akár az avantgárd inspiráció, akár az önmaga látványszerűségét aláásó képreferencia, a vizualizálhatóságot ellehetetlenítő trópus, az erőteljesen prosopopeikus jelhasználat, akár az én közvetett olvashatósága, egyszerre retorikai és tropológiai destabilizálása ilyen kötések, de ha a „szerelmi líra” kereti között értelmezzük a *Kerekebb napok* műveinek számottevő hányadát, a másikkhoz való viszonyinak az idegen, a hátborzongató, a groteszk felőli megjelenítése szintén a költőelőd vonatkozó költeményeinek világával létesít párbeszédet.

Bajtai András költeményeinek erőteljes a mitikus (ritkábban mitologikus), időnként mesei, máskor fantasy-karaktere, s a szakralitás sem áll távol tőlük (a félreértések elkerülése végett szó sincs ugyanakkor valamiféle ezotériáról, vagy ideologikus természetű spiritualitástól). A *Madártánc* vagy a *Második születés* címűekben a mitikusság a meghatározó (előbbi egy ősi világ lírai megérezésként hat), a *Fém* mintha a címben foglalt fogalom szimbolikus jellegű kvázi-mitológiájaként is érthető volna, az *Utolsó elégia* pedig olyan eklektikus mű, amelyben egyszerre áramlik a legenda, a rezignáció, a sötét melankólia, a patetikusság és archaikusság – Bajtai rendkívül sűrű szövegeinek egyik vonzó minősége ez a harmonikus sokszerűség. Gazdag és izgató versvilág ez, fenséges ormokkal és fáradságos ereszkedőkkel (időnként akár egy költeményen belül is), de mindenképpen olyan, hogy érdemes kalandozni benne mindazoknak, akik a költészetben a csodát keresik.

HÉRICS NÁNDOR: FÉLVEZETŐK (olaj, vászon 100×120, 2014)